

Noored Sotsiaaldemokraadid Programm

I ALUSTÖED

Meie lipukirjaks on rahvusvahelise sotsiaaldemokraatia põhiväärtused: **VÕRDSUS, ÕIGLUS, SOLIDAARSUS.**

Võrdsus

Sotsiaaldemokraatia vähendab ebavõrdsust ühiskonnas nii inimeste kui ka piirkondade vahel ning tagab kõigile osaluse heaolu kasvus. Sotsiaaldemokraatia vähendab vaesust ning piirab ahnitsemist ja priiskamist.

Õiglus

Sotsiaaldemokraatlik poliitika vastab üldisele õiglustundele, põhinedes tähelepanul, mida ühiskond näitab üles kõigi oma liikmete vastu. Sotsiaaldemokraatia kindlustab kvaliteetse ja kättesaadava arstiabi ning toetuse ja hoolekande erivajadustega ja eakatele inimestele. Kõigil ühiskonnaliikmetel on kohustus panustada ühiste eesmärkide saavutamisse.

Solidaarsus

Sotsiaaldemokraatia lähtub erinevate huvide kokkuleppesest ning ehitab üles võimalikult paljude hüvanguks toimiva riigi. Sotsiaaldemokraatia rajaneb ühishoolele meie tuleviku – laste kasvatamise – eest, igaühe õigusele saada tasuta haridus. Sotsiaaldemokraatia tagab kõigile varalisest seisust sõltumatud võrdsed võimalused eneseteostuseks.

Meie veendumuste keskmeks on inimene, meie poliitika seab eesmärgiks iga indiviidi maksimaalse heaolu, maksimaalse võimaluse kasutada modernse maailma hüvesid.

Me toetame indiviidi vabadust. Riigi roll on ajas muutunud, riik ei saa enam olla oma ühiskonnaliikmete lapsehoidja, vaid hea ja hooliv suunaja. Riik on inimestele, majandusele ja ühiskonnale arengueelduste looja.

Valitsuse üks tähtsamaid rolle on panna kodanikud riiki ja ühiskonda juhtima. Riik on meile liiga tähtis, et jätta ta vaid käputäie väljavallitute juhtida. Toetame võrdsust ühiskonnaliikmete vahel. See väljendub mitte pelgalt võrdsuses seaduse ees, vaid võrdsuses olla edukad. Leiame, et edukuse tagamiseks on riiklik haridus- ja innovatsioonipoliitika. Me lähtume demokraatlike õiguste, sealhulgas eriti inimõiguste ja isikuvabaduste ülimuslikkusest, mille tulemuseks on inimsõbralik ja avatud ühiskonnakorraldus. Leiame, et riigi edu sõltub nii igaühe ettevõtlikkusest, töökusest, haritusest kui ka kogu ühiskonna demokraatlikkusest.

Ühendusse **Noored Sotsiaaldemokraadid** kuuluvad ja seda toetavad inimesed järgivad inimväarikat eluhoiakut ning tasakaalustavad ja kujundavad ühiskonnademokraatidena Eesti arengut. Oleme veendunud, et oma rahva ja kodumaa saatust ei tohi jätta piiramatule majandusliku konkurentsi, välissõltuvuse ja talitsemata olemusvõitluse meelevalda, sest see ohustab meie elukeskkonda, rahvuslikku ja kultuurilist jätkusuutlikkust. Eesti Vabariigis peab igaühel olema õigus ja võimalus hästi elada.

Meie poolt toetatav sotsiaaldemokraatlik alternatiiv seisneb looduse- ja kultuurisõbralikus demokraatlikus rahvusriigis, kus kõigile on tagatud vabadus eneseteostuseks ning kus samal ajal ei ole unustatud nõrgemaid, kes vajavad tuge ja abi toimetulekuks.

II RIIGIKORRALDUS

Eesti riik algab meist endast. Kaitseme kõigi nende huve, kes tahavad teha tööd ja näha vaeva iseenda ning Eesti edu nimel.

Me soovime näha Eestit **toimiva sotsiaalriigina**, mis tähendab healuriiki - ühiskondlikku lepet, mis peab tagama inimestele õiguse eneseteostusele ja arengule, turvalisuse, sotsiaalse kaitse ja soodsa elukeskkonna nii praegusele kui ka järgnevaile põlvkondadele. Meile pole vastuvõetav kujutus riigist kui üksnes kodaniku vabaduse piirajast. Meie jaoks seondub riigi mõiste aktiivsusega, see tähendab, et riik peab aktiivselt tegutsema rahva heaolu hüvanguks. Riik on kui rahva kodu, kus kõigil ühiskonnaliikmetel on hea elada ning keegi ei tunne ennast tõrjutuna.

Riik peab olema üldise hüve teenistuses, täites ülesandeid või osaledes ülesannete täitmisel, milleks kohalik omavalitsus ega kolmas- või erasektor ei ole võimeline või piisavalt tõhus. Me seisame selle eest, et Eesti jääks parlamentaarseks vabariigiks, kus riigi oluliseks tunnuseks on seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu lahusus. Näeme Eestit sotsiaalse ja demokraatliku õigusriigina.

Kohalik võim peab olema inimesele nii lähedal kui on vajalik inimese igapäeva elu korraldamiseks, teabeks ja osaluseks ühiskonna demokraatlikus juhtimises. Omavalitsuste majanduslike võimaluste erinevuse tõttu on vajalik riigi tulude ümberjaotamine.

Leiame, et tänaseid ja homseid noori saab piisavalt usaldada, et lubada nad kõige tähtsamate otsuste juurde. Kohalike omavalitsuste volikogude valimisel tuleb anda **valimisõigus alates 16-eluastast**.

Loovus ja innovaatilisus on ühiskonna stabiilse arengu edasiviivaks jõuks, millega kaasnevad sotsiaalsed muutused ja vastuolud vajavad ühiskonnalt ja riigilt tähelepanu ja leevendamist ühiskondlike hoiakute kujundamise, seadusandliku reguleerimise, kohanemistoetuste, eluasemelaenu ja muude abinõude kaudu.

Eesti kultuur ja pärimus vajab kaitset ja edasiandmist tulevastele põlvetele. Riik peab toetama pingutusi säilitamiseks ja rakendamaks auväärselt meie muinsuspärandit, nt arhitektuurimälestisi ja hiisi.

III SOTSIAALPOLIITIKA

Toetame nii riigi kui ka **kohalikul tasandil aktiivset sotsiaalpoliitikat**, mis on suunatud sotsiaalsete kriiside ennetamisele ja abivajajate õigeaegsele väljaselgitamisele ja tõhusale abile. Eduka sotsiaalpoliitika aluseks on teadlikud otsused ja lahendused. Seepärast toetame vastavaid uuringuid.

Tervishoiusüsteemis peab toimima riikliku-, kohaliku omavalitsuse-, kolmanda sektori ja erameditsiini koostöö.

Tervisepoliitika osas lähtume põhimõttest, et tervist peab olema kergem ja odavam hoida kui haigust ravida. Meie prioriteetideks on looduslähedase eluviisi propageerimine ja soodustamine, hoolitsus keskkonnakaitse, tervisliku toitumise ja tervisespordi arendamise eest ning ebatervislike harjumuste vastane selgitustöö

Me näeme levivas narkootikumide tarbimises noorsoo tervisele ähvardavat ohtu, mille vastu võitlemist peame tervisekasvatuse üheks tähtsaimaks ülesandeks. Noored Sotsiaaldemokraadid ei poolda narkootikumide legaliseerimist. Alaealiste alkoholi ja tubakatoodete tarbimise vältimiseks tuleb suurendada aktsiise, piirata reklaami ning tõhustada järelvalvet.

Riik, kohalikud omavalitsused, erasektor ja kodanikuühiskond peavad ühiselt tegutsema tervislike eluviiside propageerimisel ning tervist kahjustavate harjumuste ennetamisel. Eestis on vaja luua paremaid tervisespordivõimalusi.

Inimeste elulaad peab muutuma liikuvamaks – vajame laiemaid ja turvalisemaid võimalusi jalgsi ja rattaga liikumiseks. Haridussüsteem on ühiskonna suurim võimalus inimeste elulaadi tervislikumaks muutumisel. Näeme vajalikuna suurendada kehalise kasvatuse tundide arvu kolmele tunnile nädalas. Perekonnaõpetuse ja teiste sotsiaalseid oskusi arendavate õppeainete raames tuleb meetodiliselt ja erinevaid kooliastmeid läbivalt tegeleda ennetustööga.

Kohalike omavalitsuste vastutus on luua võimalusi täisväärtuslikuks, tervislikuks ja arendavaks vaba aja veetmiseks. Nii noortele, eakatele kui ka tööealistele inimestele – hea tervis on elukvaliteedi aluseks kogu elukaare vältel.

Riik ja omavalitsused peavad igati soodustama **investeeringuid eluaseme soetamiseks ja elamute heakorrastamiseks**. Peame vajalikuks eluasemelaenu soodustusi noortele peredele ja laenu osalist kustutamist riigi või omavalitsuse poolt seoses lapse sünniga. Seadustega tuleb kaitsta nii omaniku kui üürniku huve ning sätestada mõlema poole õigused ja kohustused.

Laste heaolu ja normaalne kasvamine ning areng toimub eelkõige peres. Meie **perepoliitika** eesmärk on luua sobiv keskkond pereeluks ja laste kasvatamiseks, eesmärgiga soodustada püsivate lasterikaste täisperede arvu kasvu ning aidata kaasa kõigi perede iseseisvale toimetulekule. Eriolist tähelepanu pöörame noorperedele, paljulapselistele peredele ja üksikvanemaga peredele.

Peame tähtsaks **riikliku pereplaneerimisalase teavitustöö tõhustamist**. Rasestumisvastased vahendid peavad olema tasuta. Naistele tuleb tagada õigus teha aborti kuni kolmanda raseduskuuni. Iga noorele peab olema kättesaadav seksuaalnõustamine ja psühholoogiline nõustamine oma kodumaakonnas.

Käsitleme **lastetoetust** kui toetust lapsele - ühiskonna majanduslikku abi oma uuele liikmele. Peretoetuste süsteem peab olema selline, mis võimaldaks vältida õpitud abituse väljakujunemist ja asotsiaalsuse süvenemist peredes. Toetame vanemahüvitise ehk vanemapalga ülempiiri alandamist ja vabanevate vahendite suunamist vähekindlustatud perede toetamiseks.

Seaduses tuleb määratleda **mõlema vanema õiguste ja kohustuste võrdsus lapse kasvatamisel**. Lapsehoolduspuhkusel olles peavad vanemal säilima kõik töökohaga seotud garantiid. Koduhoolitsusest ilma jäänud või perevägivald all kannatavad lapsed peavad abi ja hoolitsuse saama läbi turvakodude, kriisi- ja nõustamisteenistuste ning tugiperede süsteemi. Seadusega tuleb tagada lastega perede tänavale mittetõstmise neile uut peavarju pakkumata.

Lastel on õigus turvalisele koolikeskkonnale. Nulltolerants peab olema vägivaldale koolikeskkonnas. Kool peab looma igale lapsele ja noorele turvalise arengukeskkonna. Näeme vajalikuna igas koolis luua Turvalise Kooli kava, mis

näeb ette vägivalda ja õnnetusi ennetavaid meetmeid, nendele reageerimise meetmeid. Samuti meetmeid, mis aitavad kaasa usaldusväärse, toetava ja turvalise õhkkonna kujundamisele koolis. Turvalise arengukeskkonna kujundamisel peab olema vastutus koolil, kohalikul omavalitsusel, lapsevanematel ning loomulikult õpilastel.

Pooldame partnerluse (vabaabieliu) registreerimise seadustamist samasooliste partnerite kooselu legaliseerimiseks.

Peame vajalikuks vähendada palgatulude regionaalseid, soolisi ja muid diskrimineerivat laadi erinevusi. Suure tööpuudusega piirkondade tööhõive säilitamisel ja seal uute töökohtade loomisel tuleb riiklikul ja kohalikul tasandil teha tihedat koostööd eraettevõtjate, haridusasutuste ja teiste organisatsioonidega. Toetame Euroopa Liidu töösuhete, töökeskkonna ja tööohutuse normide rakendamist Eestis.

Peame tähtsaks **täiend- ja ümberõppe** võimaluste avardamist ja õppetaseme parandamist ning tööhõive ja koolituse tugisüsteemide rajamist. Riik peab haridust väärtustama maksusoodustustega elukestvate õpetajate. Ainult läbi **aktiivse tööhõivepoliitika** on võimalik vähendada töö- ja tööhõivepuudust. Iga noor peab Eesti tööturul leidma endale koha, mis vastab tema võimetele ja arendab teda.

Erivajadustega inimesele peab riik tagama puudest tingitud lisavajadused eesmärgiga tagada talle normaalne täisväärtuslik elu, mis võimaldab osa saada ühiskonna hüvedest – haridusest, tööst, huvidest ja enesetäiendamisest.

IV HARIDUS

Igaühele tuleb tagada **võimetekohase hariduse kättesaadavus** olenemata tema majanduslikust olukorrast. Riiklik haridustellimus tuleb suunata innovaatilisele arengule ning peab lähtuma tööturu reaalistest vajadustest ja uuringutest. Suurenenud investeeringud haridussüsteemi tagavad kvaliteetsema ja arenguvõimelisema tööjõu ning aitavad vähendada noorte tööpuudust. Tagada tuleb õpilaste ja üliõpilaste osalemine kooli otsustusprotsessides läbi õpilasesinduse.

Alusharidus peab olema igale lapsele riigi poolt garanteeritud. **Lasteaiakohtade** eest peab tasuma riik. Leiame, et alushariduse kättesaadavusest sõltub meie rahva jätkusuutlikkus. Igale kooliõpilasele tuleb tagada kättesaadav täisväärtuslik lõunasöök.

Põhikool olgu ühtluskool. Sellega on välistatud sisseastumiskatsed esimestesse klassidesse. Kõik lapsed peavad saama selles vanuses hea hariduse, mis arvestab just nende isiklike eripärade ja võimetega.

Toetame diferentseeritud õpet juba põhikoolis. Praeguse õppekava juures suureneb alates 5.-6. klassist järsult nende õpilaste arv, kellele õppekava on ületamatult raske. Kaob õpimotivatsioon ja 9. klassi lõpuks on lüngad juba sedavõrd suured, et põhikool jääb lõpetamata.

Ent õppekava ei ole liiga mahukas ainult madalate vaimsete võimete õpilastele, vaid ka keskmistele. Lisaks valmistavad paljudele õpilastest raskusi vaid mõned ained. Kuna 3. kooliastmeks on selgunud, millistes valdkondades on õpilane võimekam ja mis teda rohkem huvitab, peab põhikooli lõpuklassides ja keskkooliastmes olema **võimalus õppida klasside asemel gruppides, mis põhinevad õpilaste võimetele.**

Haridussüsteem peab pakkuma **suuremaid valikuvõimalusi**. Keskkooli lõpuklassides peab olema võimalik õppida rohkem valikaineid. Sealhulgas religioonide õpetust, maailma kultuurilugu, majandusõpetus ja teisi õppeaineid, mis arendavad õpilase silmaringi ning aitavad kaasa isiksuse arengule. Koolidel tuleb kasutada e-õppe võimalusi, et õppimine oleks huvitavam ning mitmekülgsem.

Algkoolides ja hiljem tuleb **sügavamalt tutvustada Eesti kohapärimusi** - Muhu saarel muhu pärimust, Rakveres kohalikku folkloori. Kohalik ajalugu, legendid ja rahvaloomelise regilauludest käsitööni – kõik see aitab inimestel paremini mõista oma juuri ja väärtustada elupaika.

Pooldame **maailmakeskse ajaloo- ja kultuurihariduse** juurutamist algkoolist ülikoolini. Mida paremini mõistame maailma, seda paremini mõistame ka iseendid. Maailm ei piirdu Lääne-Euroopa ja Venemaaga. Koolihariduses tuleks käsitleda inimkonna aja- ja kultuurilugu tervikuna -- Lõuna-Ameerikast Siberi ja Hiinani, Polüneesia Ida-Aafrika ja Araabia poolsaareni. Maailmakeskselt, mitte europotsentriklult, mõtlema peaks aitama ühiskondade ja kultuuride antropoloogiline käsitlus ning ülekultuurilised võrdlused eri ajaloojärgkudes.

Põhi- ja keskkoolihariduses peaks leidma tee kaasaegne sotsiaalteadus, mis sealt praegu pea täiesti puudub loodus- ja humanitaarhariduse kõrval. Õpilased peaks saama ülevaate sotsioloogia, antropoloogia, majandusteaduse põhimõtetest; nagu ka kaasaegsest ajaloo- ja psühholoogiast. Arusaam sotsiaalteaduste alustest võimaldab kodanikul iseseisvalt analüüsida tema ümber ühiskonnas toimuvat, k-a riigipoliitikat, enese mõtteviisi juuri ja terve inimkonna arenguid. Loodus-, sotsiaal- ja humanitaarteaduste terviklik ja lõimitud õpe juhatab õpilase sisse kaasaegsesse interdistsiplinaarsesse teadusesse.

Toetame **põhikoolide ja gümnaasiumide eraldamist**, et tagada kutsekooli või gümnaasiumisse astumisel õiglane konkurents ning tagada sellega haridussüsteemi areng ja hariduse kvaliteet.

Leiame, et **mitteformaalne haridus tuleb võimalusel formaliseerida**. Selle põhimõtte järgimisel on kaks eelist. Esiteks võimaldab see õppeasutustes (üldhariduskoolides) õppurite koormust vähendada – näiteks kui õpilane harrastab aktiivselt sporti/muusikat/kunsti vms on tema tulemused koolivälisest asutusest arvestatavad ja ta ei pea koolis vastavate ainetega tegelema. Teine eelis mitteformaalse hariduse formaliseerimisel on võimalus pikaajalise töökogemusega inimesel, kellel puudub vastava töö jaoks vajalik haridus. Sellisel juhul peaks arvesse võtma kergendatud tingimused.

Riiklik **noortepoliitika** peab lähtuma kahest peamisest põhimõttest: noorte omaalgatuse igakülgne toetamine ja soodustamine ning noorte kaasamine otsustusprotsessi nende elu puudutavates küsimustes. Noorsootöö peamise teostajana näeme noori ja noorteühendusi. Kohalik omavalitsus peab senisest enam kohalikke noorteühendusi toetama, neid kaasama noori puudutavatesse küsimustesse ja pöörama suuremat tähelepanu noorsootöö korraldamisele oma territooriumil. Seetõttu toetame riiklikku sihtfinantseerimise kehtestamist kohalikele omavalitsustele noorsootöö korraldamiseks läbi „Noorte Krooni“ põhimõtte sisseviimise.

Peamiste vahenditena noorte kaasamiseks näeme **kohalike noortevolikogude, erinevate nõuandvate kogude ja noorteühenduste katuseorganisatsioonide** igakülgset toetamist ja nende arvamuse arvestamist nii riigi kui kohaliku omavalitsuse tasandil. Noorte ja noorteühenduste toetamine ning kaasamine nende elu puudutavate otsuste tegemisse tagab kvaliteetsed ja noortele sobivad otsused ja annab noortele vajalikke teadmisi ja kogemusi aktiivseks kodanikuks kujunemisel. Noortevolikogud olgu kohalikele omavalitsustele kohustuslikud partnerid.

Toetame **kutseõppeasutustes** erialakoolitusele lisanduvat keskharidust. Kutsekoolides õpetatavad erialad peavad vastama reaalsele tööturu vajadustele. Kutseõppeasutuste ja ettevõtjate vaheline koostöö peab olema pidev, eesmärgiga tagada parimad praktikavõimalused ning kutsehariduse kvaliteet.

Kõrgkoolidel peab olema suurem sidusus gümnaasiumide ja kutsekoolidega pakkudes gümnaasiumi ja kutsekooliõpilastele võimalusi valikaineteks ning võimaldades paremat ettevalmistust kõrgkooli astumiseks.

Kõrgkooli sissesaamine saab sõltuda vaid inimese vaimsetest võimetest. Eesti erinevatest piirkondadest tulevatel õppuritel peavad olema võrdsed võimalused kõrgharidussüsteemi sisenemisel sõltumata nende sotsiaalsest või majanduslikust staatusest. **Tudeng peab saama keskenduda oma põhitegevusalale – õppimisele**. Kõrgharidus peab jääma põhiosas riigi finantseerida. Vähekindlustatud tudengitele tuleb õppeperioodil tagada eluase, haiguskindlustus, hambaravi soodustused ning piisav toimetulek. Üliõpilaste toetuste süsteem peab olema kahetasandiline, hõlmates nii toimetulekutotetusi kui ka õppetulemuse põhjal antavaid stipendiume.

Kõrghariduse eesmärk olgu haritus, mitte odavus. Toetame vabade kunstide (liberal arts) haridusfilosoofia rakendamist Eesti ülikoolides. See tähendab, et ülikooli astuja ei peaks valima eriala enne teist õppeaastat, vaid tal tuleks enne valida aineid nii täppis-, loodus-, sotsiaal-, ja humanitaarteadustest kui ka kunstidest. Alles siis, kui õppija on tutvunud erinevate akadeemiliste distsipliinidega ning tema erialavaliku otsus on sedavõrd küps, võib ta valida eriala.

Akrediteerimine peab olema kohustuslik. Koolituslubade väljastamine peab olema piisavalt range, et ära hoida koolide tekkimise laineid vastavalt sellele, milline eriala on antud ajahetkel populaarne. Oluliselt tuleb parandada avalikkuse teadlikkust akrediteerimisest ning selle tulemustest. Kõrgkoolide tutvustavad brošüürid keskkooliõpetajatele peavad sisaldama adekvaatset informatsiooni akrediteeringute kohta.

Riiklik tellimus peab põhinema akrediteeritud erialadel. Riiklik tellimus tuleb kehtestada kõigile õppevaldkondadele ja -suundadele, et ka majanduslikult vähekindlustatud perest tudeng saaks vajadusel õppida kõrge nõudlusega erialasid. Rakendusliku kõrghariduse omandanud õppuritel peab olema tegelik võimalus asuda oma õpinguid jätkama ülikooli riiklikult finantseeritud kohale.

V VÕRDSED VÕIMALUSED

Ühendus Noored Sotsiaaldemokraadid seisab **võrdsete võimaluste** eest kõikidele ühiskonna liikmetele. Me taunime diskrimineerimist rahvuse, kultuurilise identiteedi, religiooni, soo, vanuse, seksuaalse suundumuse, rassi, nahavärvi, keele, poliitiliste või teiste seisukohtade, sotsiaalse päritolu, varandusliku või sünnistaatuse ja mistahes muude kriteeriumite alusel.

Seisame ühtse Eesti eest, kus **inimestele on tagatud elukvaliteet sõltumata elukohast**. Inimestel on õigus täisväärtuslikule elule nii linnas kui maal. Erinevates Eesti regioonides elavaid isikuid tuleb kohelda võrdselt, vaatamata nende päritolule, usule, rahvusele või emakeelele, võimaldades neil maksimaalselt osaleda ühiskondlikus elus ning otsustusprotsessides. Toetame rahvusvahemuste õigust kultuuriautonomiale ja emakeelsele põhiharidusele.

Riigi osalust **rahvusvähemuste integreerimisel** Eesti ühiskonnas tuleb suurendada. Tuleb pakkuda võimalusi ning abistada rahvusvähemusi Eesti kodakondsuse saamiseks valmistumisel. Näeme koolidel suurt rolli rahvusvähemuste integreerimisel. Iga põhikooli lõpetanud noor peab olema võimeline haridusteed jätkama eestikeelses kes- ja kõrgkoolis.

Puuetega inimesed on Eesti ühiskonna täieõiguslikud liikmed ning neile tuleb tagada kõik põhiseaduslikud õigused, sealhulgas õigus tööle ja sissetulekule. Töö- ja eluuumid, ameti-, haridus-, kultuuri-, spordi- ja teenindusasutused, linnakeskkond ja ühistransport peavad vastama puuetega inimeste vajadustele. Puuetega inimestel on õigus eriidõppele ning õigus saada riigipoolset abi olmeliseks toimetulekuks.

Pooldame **võrdsust meeste ja naiste vahel**. Toetame võrdõiguslikkust nii tööturul kui ka pereelus. Sama kvalifikatsiooniga töötajad peavad saama võrdset töötasu olenemata soost. Vanemahüvitist peavad saama võrdsetel alustel taotleda mõlemad vanemad.

Töötame selle nimel, et Eesti naised osaleksid aktiivsemalt poliitilistes ja majanduslikes otsustusprotsessides.

Seisame **seksuaalvähemuste õiguste** eest Eesti Vabariigis ning ei soosi diskrimineerimist seksuaalse suundumuse põhjal. Sellest tulenevalt on oluline, et piirangud doonorvere loovutamisel põhineksid riskikäitumisel, mitte seksuaalsel suundumusel. Toetame võrdsed võimalusi samasoolistele paaridele läbi partnerlusseaduse, mis võimaldab partneri bioloogiliste laste adopteerimiseõigust. Leiame, et haridussüsteemis peab olema samasooliste peremudel võrdsustatud alternatiivina heteroseksuaalsele. Usume, et trans-seksuaalsuse teemadega seotud protseduurid peavad olema märkimisväärselt lihtsustatud vähendamaks huvitatud poolel lasuvat psühholoogilist pinget. See kätkeb endas esmajärjekorras ilma saatekirjata eriarsti poole pöördumist ning sookorrigeerimisoperatsiooni järgselt kõikide vajalike dokumentide võimalikult kiiret ja valutut ümbervormistamist.

Leiame, et iganenud soorollid on põhjus, miks paljud inimesed ei saa elada täisväärtuslikku elu. Noored Sotsiaaldemokraadid propageerivad kaasaegseid soorolle nii ühiskondlikus kui ka pereelus.

VI MAJANDUS

Meie peamised majanduspoliitilised seisukohad seonduvad põhimõttega, et **majandus on inimeste teenimiseks**. Seega seame majanduspoliitika keskmeks inimeste heaolu. Me ei nõustu seisukohaga, et Eesti majanduse edukaks toimimiseks ja inimeste heaoluks piisab vaid madalatest maksudest. Toetame riigi aktiivset rolli majanduse arengueelduste loomisel.

Et muutvas majandussituatsioonis ellu jääda, tuleb siinsed ettevõtted ümber orienteerida lisandväärtuse tootmisele. Odavate ja mastaapsete allhangete tegijatena me kaua konkurentsisis ei püsi. Majanduse nurgakiviks on **tööstuse arendamine ja innovaatilisus**. Peame vajalikuks riikliku ja erasektori koostööd tööstusele innovatsiooniliste lahenduste leidmiseks ja finantseerimiseks. Kõrged riigilõivud ja liigne bürokraatia ei tohi saada takistuseks innovatsioonile ja arengule.

Infrastruktuuri arendamine on üks riigi tähtsamaid majandus- ja regionaalpoliitilisi ülesandeid, seda läbi riigi osalusena ettevõtete omanikuna, veelgi suuremal määral aga regulaatorina seadusandluse ja oma institutsioonide kaudu.

Leiame, et **riik peab toetama väikeettevõtlust** kui majandusliku loovuse, paindlikkuse ja uuendusmõtte kandjat. Riik peab looma toetuspaketi alustavatele väikeettevõtetele pakkudes vajalikke teenuseid – raamatupidamist, õigusnõustamist, toetusi vajaliku tehnoloogia hankimiseks. Samuti leiame, et Eesti majandustootmine peab olema keskkonnasõbralik.

Riigi ja erasektori ülesanne on suurendada ettevõtete konkurentsivõimet rahvusvahelisel turul ning suurendada eksporti. Eesti ettevõtjate toetamiseks peab riik saatma tõusvatele turgudele majandusdiplomaate ning toetama muul moel eksportivate ettevõtete arengut.

Peame Eesti rahapoliitika üheks peamiseks eesmärgiks liitumist Euroopa Rahaliiduga ja euro kasutuselevõttu, mis suurendab Eesti majanduskeskkonna usaldusvärsust ja atraktiivsust.

Riik peab lähtuma põhimõttest, et headel aegadel tuleb säästa ja reserve koguda. **Riigi rahanduspoliitika** peab olema suunatud tulevikku, tagama stabiilsuse ja looma reservi, et keerukamas majandusolukorras oleksid olemas hoovad majanduse ergutamiseks ja inimestele sotsiaalse turvalisuse tagamiseks. Riigi maksutulude stabiilse laekumise tagamiseks peab kaudsete ja otsete maksutulude osakaal olema jaotatud tasakaalustavalt, mis tähendab kaudsete maksude langetamist ja otsete maksude tõstmist, seetõttu oleme vastu igasugustele tulumaksu langetamistele.

Madalama sissetulekuga inimesed ei pea maksudeks maksma suuremat osa oma sissetulekust kui kõrgema

sissetulekuga inimesed. Seepärast oleme vastu käibemaksu tõstmisele, mis suurendaks kaudsete maksude osakaalu ja seega ka vaesemate perede suhtelist maksukoormust.

Sellest tulenevalt on õige ja õiglane Eestis sisse viia astmeline tulumaks, luksus- ja omandimaksud, ning keskkonnasäästlikkuse eesmärgil „saastaja maksab“ põhimõtte rakendamine.

Elanikkonna kindlustamine tööga eeldab hästiarenenud tööturuametite ja tööhõivega tegelevate erastruktuuride koostööd ning laialdast, tööhõivele orienteeritud täiend- ja ümberõppesüsteemi. Passiivse abi asemel vajame aktiivseid tööturumeetmeid, mis suurendab tööta inimeste konkurentsivõimet tööturul – ümberõpet, täiendkoolitust, tööpraktikat, keeleõpet. Loomulikult on töötul õigus majanduslikule abile, mis võimaldab tal toime tulla ja jätkata töötamist. Seetõttu toetame töötut abiraha määra tõusu ning majanduse kasvuperioodil Töötukassasse reservi kogumist.

Peame oluliseks tööturu osapoolte kõrgendatud tähelepanu tööturu riskirühmade nagu pikaajalised töötud, puuetega inimesed, noored jne osas.

Näeme vajaliku ja õiglasena peresõbralikku tööpoliitikat, kus lapsevanematel on võimalused osaajaga tööks, kodus töötamiseks ning laste päevahoiuks.

Pooldame **ühistranspordi pidevat arendamist** ning täiendavat finantseerimist. Pooldame õppuritele 50% transpordisõidusoodustust ja kaitseväelastele tasuta sõiduvõimaluste tagamist riigi poolt. Maapiirkondades toetame „sotsiaaltakso“ võimaluse loomist. Selle asemel, et kulukat bussiliini elus hoida, on võimalik kohaliku omavalitsuse rahalisel toel luua vallaelanikest autojuhtide abil teenus, et eakaid linna ja lapsi kooli sõidutada.

Energiapoliitika peab lähtuma rahvusliku julgeoleku, keskkonnakaitse ja regionaalse arengu nõuetest. Sel kaalutlusel peame otstarbekaks energiatootmises riiklikku sekkumist investeerimis- ja hinnapoliitika kujundamisel. Näeme vajalikuna erinevate energiaallikate paralleelset kasutuselevõttu ja arendamist. Eesti peab kuuluma ühtsesse Euroopa energiavõrku.

Põllumajanduse toetamist vaatame kui üht olulist regionaalpoliitilist ülesannet. Printsibis peab põllumajandus vaba konkurentsi tingimustes katma põhiliste põllumajandussaaduste osas riigi sisetarbe ja andma toodangut ekspordiks. Tuleb toetada mahepõllumajandust. Näeme põllumajanduspoliitikat kui ühte vahendit maaelupoliitikas, et soodustada Eesti maaelu jätkuvust.

VII KESKKONNAPOLIITIKA

Usume, et haritud inimene suhtub lugupidavalt endasse ja teda ümbritsevasse. Looduse tundmaõppimine aitab mõista maailma toimimist. Seepärast peame me oluliseks loodushariduse kättesaadavust kogu haridusteed läbivalt ajal, mil noorel inimesel kujunevad välja väärtushinnangud. Toetame keskkonnateadlikumat kooliprogrammi ja loodusõpetuse välipraktikaid. Töötame selle nimel, et nii lapsed kui ka täiskasvanud veedaksid rohkem aega looduses ja õpiksid väärtustama ümbritsevat.

Looduslähedane eluviis tähendab ressursside maksimaalset säästmist tervisliku elukeskkonna loomisel. Keskkonnakaitseküsimused peavad olema integreeritud kõigisse eluvaldkondadesse ning nende lahendamisel tuleb arvestada säästva arengu põhimõtteid. Toetame keskkonnasõbralike tehnoloogiate väljatöötamist ning kasutuselevõtmist tootmisprotsesside ja jäätme käitluse arendamisel.

Energiapoliitika tuleb eelistada taastuvate ja alternatiivsete energiaallikate kasutamist ning loobuda taastumatute ressursside raiskamisest. Näeme vajalikuna soojus- ja elektrienergiat samaaegselt tootvate kombijaamade laialdasemat kasutuselevõttu ja arendamist, et tagada energia odavus, turvalisus ja keskkonnasõbralikkus. Jätkusuutliku arengu tagamiseks tuleb paralleelselt uurida ja arendada erinevaid energiaallikaid, vaid ühele energialiigile keskendumine võib osutuda tupikuks.

Transpordisüsteemi arendamisel peame vajalikuks ühistranspordi (sh raudteeliikluse) osatähtsuse suurendamist, selle kvaliteedi parandamist ning kergliikluse (jalgratta- ja jalakäijateed) eelisarendamist linnades. Ühistransport peab olema säästlik ja tarbijasõbralik: kiire, mugav, odav.

Eesti looduskeskkond on säilinud maailmas ainulaadsena, sest oleme suutnud hoida oma rohumaid, soid, metsi ja nende liigirikkust. Olemasolevate väärtuste kaitsel tuleb pöörata senisest enam tähelepanu. Leiame, et tuleb tugevdada kontrolli ja karmistada karistusi looduse saastamise eest tagamaks maksimaalselt puhast keskkonda Eestis. Metsade majandamisel tuleb arvestada kohaliku ökosüsteemiga. Taunime kemikaalide ja väetiste kasutamist ning võõrliikide kultiveerimist. Peame oluliseks mahepõllumajanduse osatähtsuse suurendamist ning nõuame ranget kontrolli geneetiliselt muundatud organismide leviku üle. Tagada tuleb põhjavee kui ressursi senisest säästlikum kasutamine.

Mereriigina peab Eesti osalema Läänemere regiooni keskkonnakaitseprojektides. Oleme vastu looduse reostamisele ja looduse rikkumise riskide suurenemisele. Seepärast **oleme vastu gaasijuhtme rajamisele Läänemerre**. Toetame Eesti reostustõrjevõimekuse parandamist.

Meie prioriteediks on **inimese ja looduse harmooniline kooselu**. Töötame selle nimel, et suurendada ühiskonna teadlikkust meid ümbritsevast keskkonnast. Pöörame suurt tähelepanu looduskaitsele ning propageerime jätkusuutliku arengu põhimõtteid.

VIII EESTI RAHVUSVAHELISEL AREENIL

Kaasaegset maailma iseloomustab üleilmastumine, kus erinevate sündmuste ulatus on suurem kui kunagi varem. Inimestevaheline suhtlemine on intensiivistunud ning kapital, kaubad ja tööjõud ei tunne kodumaad.

Üleilmastumine käib käsikäes kommunikatsiooni ning infotehnoloogia arenguga. See loob maailmas uued võimalused info vahetamiseks, reisimiseks ning sallivuse kasvuks. Samas peame teadvustama, et üleilmastumisega kaasneb regionide arenguerinevuste suurenemine, mille vastu võitlemine on Noorte Sotsiaaldemokraatide prioriteet. Tõdeme, et maailmas kasvav ebavõrdsus toob kaasa ohte keskkonnale, julgeolekule, majandusele, ning mitmesuguseid sotsiaalseid probleeme. Need ohud mõjutavad ka Eestit ja Euroopa Liitu. Seepärast toetame rahvusvahelist koostööd erinevatel tasanditel. Ülemaailmsete probleemide lahendamine saab olla jõukohane vaid ülemaailmsetele institutsioonidele.

Euroopa Liidu liikmena on Eestil võimalus kaasa rääkida Euroopa otsustes. Euroopa Liit ei ole pelgalt vabaturg, vaid selle ulatus kandub teistesse sfääridesse ning selle reformimine on muutunud vältimatuks.

Leiame, et riigiriigid üksi ei suuda tänapäeval suunata majandusarengut, keskkonna-, sotsiaal-, töö- ning rahanduspoliitikat. Seetõttu tuleks osa funktsioone usaldada Euroopa Liidu tasandile. Samas on oluline rakendada jagatud pädevuses olevates küsimustes subsidiaarsuse printsiipi, et kõik otsused tehtaks võimalikult lähedal inimesele.

Muutmaks Euroopa Liitu demokraatlikumaks ning inimkessemaks, tuleb muuta Europarlament kahekojaliseks kõrgeimaks seadusandlikuks organiks, mille ülemkoja moodustaks praegune Euroopa Liidu Nõukogu ning alamkoja Euroopa Parlament. Ülemkojas oleks liikmesriigid esindatud võrdselt ja alamkojas proportsionaalselt vastavalt rahvaarvule. Viimaks edukamalt ellu poliitikat Euroopa tasandil, peab praegusele Komisjonile andma valitsuse pädevuse, mis allub otseselt Parlamendile.

Suurendamiseks **mõju rahvusvahelisel areenil**, tuleb rakendada ühtset julgeoleku-, energia- ning välispoliitikat. Euroopa Liit peab võtma oma eesmärgiks konfliktide ennetamise ja lahendamise rahumeelsel teel ning rahvusvahelise õiguse ülemlikkuse tagamise.

Sotsiaaldemokraatidena **taunime relvakonflikte ja inimõigustest kaugenemist** kõikjal maailmas. Selle kõrvaldamiseks näeme vajalikuna arenenud riikide aktiivset sekkumist. Samuti peab globaalne üldsus solidaarselt toetama mahajäänud piirkondi. Inimõigustele, toidule, veele, peavarjule ja teadmistele on õigus kõikidel inimestel.

NATO liikmena on Eestil parem julgeolekugarantii kui kunagi varem. Eesti ei saa jääda julgeoleku tarbijaks, vaid peab andma ka omapoolse panuse. Selleks on parim viis professionaalse väljaõppega armee üksused, mille eesmärgiks on osalemine NATO ja ÜRO töös. Eesti vägede osalemine missioonidel saab toimuda vaid vastavate rahvusvaheliste organisatsioonide koosseisus nagu NATO ja ÜRO. Nendel missioonidel osalemine on meiepoolne panus rahu säilitamiseks maailmas.

Vastu võetud 09. mai 2009 ühenduse Noored Sotsiaaldemokraadid kongressil Paides.

Muudetud 08 mai 2010 ühenduse Noored Sotsiaaldemokraadid kongressil Tallinnas.